

Sprawozdanie z III Kongresu Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski, Kraków, 11–14 X 2017 roku



<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2017.051>

W pierwszej połowie października 2017 roku w Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbył się III Kongres Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski. Inicjatorem konferencji było Polskie Towarzystwo Historyczne. Oprócz inicjatora współorganizatorem konferencji były Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej. Wydarzenie swoim patronatem honorowym objął marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Stanisław Karczewski oraz prezydent Krakowa Jacek Majchrowski.

Odbywający się co pięć lat kongres jest cyklicznym spotkaniem badaczy z różnych państw świata interesujących się nie tylko historią Polski, ale również jej kulturą, nauką i sztuką. Przewodnim hasłem tegorocznego kongresu była „Dawna Rzeczpospolita: Historia – Pamięć – Dziedzictwo”. Zgromadzeni uczeni podczas czterodniowych obrad zajmowali się unikatowością nowożytnego państwa polskiego, zwłaszcza jego funkcjonowaniem czy związkami z innymi państwami. Dyskutowano również na temat recepcji dawnej Rzeczypospolitej w historii i obecnie.

Uroczysta inauguracja kongresu rozpoczęła się 11 października w auli głównej Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przybyłych uczestników oraz gości powitał m.in. prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego, profesor dr hab. Krzysztof Mikulski, który podziękował uczest-

nikom za przybycie oraz przewodniczący Rady Programowej Kongresu, profesor dr hab. Andrzej Chwalba, który wyraził zadowolenie z zainteresowania, jakim cieszy się wydarzenie. W uroczystości udział wzięła również wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego, dr hab. Magdalena Gawin. Podczas inauguracji wręczono Nagrodę Pro Historia Polonorum. Wyróżnienie to jest przyznawane co pięć lat za najlepszą obcojęzyczną książkę historyczną prezentującą dzieje Polski. Laureatem trzeciej edycji konkursu został Robert Frost z Uniwersytetu w Aberdeen. Szkocki historyk został nagrodzony za pracę „The Oxford History of Poland-Lithuania. The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385–1569”. Nagrodę wręczył marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Stanisław Karczewski, który był fundatorem nagrody pieniężnej oraz statuetki Galla Anonima. W tym roku kapituła nagrody przyznała pięć wyróżnień oraz dwie nagrody honorowe za całokształt dorobku, które otrzymali profesor Paul W. Knoll oraz hrabia Adam Zamoyski. Uroczystość zakończyły dwa wykłady inauguracyjne. Pierwszy z nich zatytułowany „The Polish-Lithuanian Commonwealth: History, Memory, Legacy” wygłosił profesor Antony Polonsky. Badacz zapoznał obcych z fenomenem Dawnej Rzeczypospolitej, czym była i jak trwała o niej pamięć przez następne wieki. Drugi referat dotyczący „Sarmatyzmu w Polsce i na Węgrzech” przedstawił Áron Petneki. Historyk wskazał wpływ polskiej kultury szlacheckiej na węgierskie dziedzictwo kulturowe. Podkreślił również podobieństwa w mentalności i sposobie życia szlachty w obu krajach.

W czasie czterech dni obrad odbyło się 24 paneli i sekcji tematycznych, w których udział wzięło 201 prelegentów z 36 państw świata. W konferencji na temat Polski nowożytnej zabrali głos referenci z sześciu kontynentów, którzy poruszyli nie tylko kwestie funkcjonowania Rzeczypospolitej, ale także jej miejsca w Europie. Bogaty program konferencji powodował, że wiele wydarzeń odbywało się równocześnie. Językami obrad były polski i angielski.

Pierwszego dnia obrad odbyło się siedem sekcji tematycznych oraz sesja posterowa. W czasie panelu zatytułowanego „Unie międzypaństwowe w dziejach dawnej Rzeczypospolitej” dyskutowano nie tylko o unii polsko-litewskiej, ale również o związkach Polski z innymi państwami, m.in. Rosją i Saksonią. Jednak najwięcej czasu poświęcono omówieniu związków

litewsko-polskich również z perspektywy innych państw europejskich. Panel „Samorządność – obywatelskość w dawnej Rzeczypospolitej” przebiegał pod znakiem modelu ustrojowego Rzeczypospolitej. Uczestnicy debatowali nad historycznymi instytucjami polskiej demokracji, również tymi lokalnymi. „Sarmatyzm w dawnej Rzeczypospolitej i w Europie” to sekcja, w czasie której przedstawiono różne odmiany zjawiska oraz jego kulturowe dziedzictwo. Do ciekawych należały zwłaszcza ukraińskie, czeskie czy pruskie wydanie sarmatyzmu. Natomiast uczestnicy panelu „Wyznania i kultury religijne. Tolerancja – mit historiograficzny czy element rzeczywistości?” zastanawiali się nad poziomem tolerancji wśród mieszkańców dawnej Rzeczypospolitej. Ukazano sytuację głównie wyznawców prawosławia i judaizmu. Tymczasem nad obecnością tradycji dawnej Polski w XIX wieku dyskutowali referenci sekcji „Dziedzictwo dawnej Rzeczypospolitej w perspektywie XIX wieku”. Zauważyli oni, że spuścizna Polski nowożytnej widoczna była w wielu sferach życia dziewiętnastowiecznych mieszkańców tych terenów. Równocześnie odbywał się panel zatytułowany „Dziedzictwo dawnej Rzeczypospolitej w myśli i praktyce politycznej XIX–XXI wieku”. Jego uczestnicy ukazali obecność tradycji dawnej Polski w myśli politycznej i publicystycznej omawianego okresu. Wystąpienia zaprezentowane podczas sekcji „Dawna Rzeczpospolita w polityce pamięci Białorusi, Estonii, Litwy, Łotwy i Ukrainy po 1990 roku” ukazały wizerunek nowożytnej Polski we współczesnym społeczeństwie białoruskim, estońskim, litewskim, łotewskim i ukraińskim. Badacze przedstawili, w jaki sposób historia Polski była i jest ukazywana w historiografii, publicystyce i polityce tych państw. Natomiast sesja posterowa prezentowała cztery tematy: „Polska – bliskie i dalekie sąsiedztwo”, „Zagadnienia wyznaniowe na ziemiach Rzeczypospolitej”, „Polsko-litewskiej dzieje polskich rodów szlacheckich” oraz „Galicja i Galicjanie w kontekście monarchii habsburskiej”.

W czasie drugiego dnia obrad uczeni mogli uczestniczyć w ośmiu panelach i sesji posterowej. Uczestnicy panelu „Parlamentaryzm dawnej Rzeczypospolitej” dyskutowali na temat systemu rządów nowożytnego państwa polskiego. Wielu referentów skupiło się na parlamentaryzmie Wielkiego Księstwa Litewskiego. W czasie sekcji zatytułowanej „Zmiany cywilizacyjne w dawnej Rzeczypospolitej” debatowano odnośnie do przemian zachodzących w kształtowaniu się modelu rodziny czy pozycji kobiety w ówczesnej

Rzeczypospolitej. Na temat przybyszy z innych państw osiadłych na ziemiach polskich obradowali uczestnicy panelu „Imigranci w dawnej Rzeczypospolitej”. Badacze zauważyli obecność na terenie dawnej Rzeczypospolitej nie tylko przedstawiciele społeczności ormiańskiej, karaimskiej i ruskiej, ale również Francuzów, Włochów czy Szkotów. Wyobrażenia dotyczące Polski w Europie oraz oceny innych państw europejskich wśród Polaków były głównym tematem sekcji „Obraz Europy w Rzeczypospolitej / obraz Rzeczypospolitej w Europie”. W szczególności zwrócono uwagę na postrzeganie ziem polskich w ówczesnych tekstach europejskich. Natomiast kwestię wizerunku Rzeczypospolitej we współczesnej kulturze poruszyli uczestnicy panelu „Dawna Rzeczypospolita we współczesnej literaturze, teatrze i sztukach wizualnych (1945–2017)”. Zwrócono uwagę nie tylko na recepcję Rzeczypospolitej w twórczości polskich artystów, ale i zagranicznych. Sekcja „Dziedzictwo artystyczne dawnej Rzeczypospolitej w muzeach i kolekcjach państw – jej spadkobierców” poruszyła dzieje polskich zabytków okresu nowożytnego znajdujących się w posiadaniu instytucji zagranicznych. Zwrócono uwagę na kwestie prawne oraz politykę państw obcych wobec polskiego dziedzictwa kulturowego. Natomiast miejsce „Historii dawnej Rzeczypospolitej w podręcznikach i praktyce szkolnej” poruszyli referenci kolejnej sesji. Zwrócono uwagę na obraz Rzeczypospolitej na kartach podręczników ukraińskich, flamandzkich, szwedzkich, rosyjskich, czeskich, niemieckich oraz litewskich. Wyjątkowo, w związku ze zbliżającą się setną rocznicą odzyskania niepodległości przez państwo polskie, jedną z sesji zatytułowano „Polski rok 1918”. Prelegenci wskazywali na postawę państw obcych wobec odrodzenia się Rzeczypospolitej, a także rolę w tym wydarzeniu czołowych polskich polityków. Tymczasem sesja posterowa podzielona została na dwa moduły. Pierwszy z nich przedstawiał sytuację wewnętrzną Polski oraz jej politykę zagraniczną w XX wieku, natomiast drugi skupiał się głównie na dziedzictwie Rzeczypospolitej w polityce pamięci jej sąsiadów. Drugi dzień obrad zamknęła dyskusja panelowa zatytułowana „Pamięć dziedziców dawnej Rzeczypospolitej – wspólna czy skonfliktowana?”. Uczestnicy zastanawiali się m.in. nad dzisiejszym postrzeganiem dawnej Rzeczypospolitej przez narody, które dawniej do niej przynależały. Poruszono również aspekt pamięci zbiorowej oraz zaawansowania badań nad tym zjawiskiem w poszczególnych krajach.

Ostatniego dnia obrad uczestnicy mieli okazję wysłuchać referatów wygłaszanych podczas sześciu różnych paneli tematycznych oraz dwóch dyskusji panelowych. Podczas sekcji „Dawna Rzeczpospolita w Europie. Lokalna odmienność czy europejski fenomen?” zauważono wiele odniesień do kultury Polski nowożytnej w obyczajowości innych państw. Natomiast w trakcie panelu „Rzeczpospolita w europejskiej pamięci kulturowej i historiografii” przedstawiono miejsce nowożytnej Polski w pamięci zbiorowej narodów Europy. Jak zauważono, Rzeczpospolita była zwłaszcza obecna w myśli historycznej krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Nad wpływem, jakie miało państwo polskie na kształtowanie się tożsamości państw sąsiednich, dyskutowano podczas sekcji „Dawna Rzeczpospolita: dziedzictwo, które łączy czy dzieli?”. Wielu prelegentów podkreślało zwłaszcza interakcje polsko-litewskie. Uczestnicy panelu „Instytucje wspierające, promujące i upowszechniające badania nad historią i dziedzictwem kulturowym Polski” zaprezentowali organizacje popularyzujące wiedzę na temat ziem polskich. Wśród omawianych instytucji znalazły się m.in. Instytut im. Herdera do Badań Historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią, Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce czy Polsko-Niemiecka Fundacja na rzecz Nauki. Natomiast podczas panelu „Rozproszone źródła do dziejów dawnej Rzeczypospolitej w zbiorach europejskich archiwów i bibliotek” rozpatrywano bogate i różnorodne kolekcje źródłowe do nowożytnej historii Polski. W czasie sekcji poruszono historię m.in. zasobów polskich w Archiwum Państwowym w Kopenhadze czy w Litewskiej Bibliotece Narodowej im. M. Mažvydas. W czasie kongresu zorganizowano również panel studentko-doktorancki dotyczący „Historii i dziedzictwa dawnej Rzeczypospolitej w zagranicznych podręcznikach akademickich”. W trakcie sesji mieli okazję wypowiedzieć się młodzi naukowcy zainteresowani historią Polski. Ukazali oni obraz Polski nowożytnej w podręcznikach ukraińskich, hiszpańskich, czeskich, a nawet indyjskich i japońskich. Pierwsza z dyskusji panelowych przybliżyła uczestnikom postać Tadeusza Kościuszki. Dyskutowano nie tylko nad rolą, jaką odegrał w historii Polski, ale również nad recepcją postaci w przeszłości i dzisiaj. Równocześnie odbywała się dyskusja panelowa „Dlaczego w XVIII wieku, w środku Europy, upadło duże państwo – dawna Rzeczpospolita? Wokół sporów rzeczywistych i fikcyjnych – pola dyskursu”. Panel był podsumowaniem czterodniowej konferencji. Zwrócono uwagę na

kontrowersje wokół dawnej Rzeczypospolitej i przedstawiono zróżnicowane perspektywy spojrzenia na omawiany temat.

Na zakończenie kongresu wręczono dwie nagrody. Pierwsza z nich, im. Wacława Felczaka i Henryka Wereszyckiego, przyznawana jest corocznie autorom najlepszej książki opisującej historię państw Europy Środkowo-Wschodniej i ich relacji z Polską od średniowiecza po współczesność. Tegorocznym laureatem został niemiecki historyk Peter Rassek autor pracy „Für ein freies Polen und ein liberales Preußen. Czartoryskis Deutschlandpolitik am Vorabend der Revolution von 1848. Ein Beitrag zur polnisch-deutschen Beziehungsgeschichte”. Dodatkowo przyznano nagrodę honorową, którą otrzymał Węgier Istvan Kovacs za całokształt pracy naukowej. Podczas zakończenia kongresu przyznano również coroczne nagrody im. prof. Stanisława Herbsta za najlepsze prace magisterskie z historii, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów kultury, miast i wojskowości. W tegorocznej edycji laureatem nagrody za pracę „Oblężenie Torunia w XVII i XVIII wieku” został Arkadiusz Bożejewicz. Obrady zakończył przewodniczący Komitetu Programowego, profesor dr hab. Krzysztof Zamorski.

Obradom konferencji towarzyszyły liczne wydarzenia kulturalne. Jednym z nich była promocja książki Glorii Carreño A. i Celi Zack de Zukerman „El Convenio Ilusorio. Refugiados Polacos de Guerra en México (1943–1947)”, która odbyła się 13 października. Meksykańskie autorki przedstawiły wyniki swoich badań dotyczących pobytu polskich uchodźców w obozie w Santa Rosa w środkowym Meksyku. W Santa Rosa schronienie znalazło dwa tysiące polskich obywateli w tym około 230 dzieci. Innym wydarzeniem towarzyszącym obradom był koncert organowy w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny czy otwarcie ekspozycji „Do kogo należy Polska? Propagandowe kartki pocztowe z czasów I wojny światowej”. Wystawa została otwarta 12 października w głównym budynku Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej. Wystawa sześćdziesięciu kartek pocztowych z Niemiec, Austro-Węgier, Rosji, Polski i Francji ukazywała sytuację Polaków oraz różne aspekty „sprawy polskiej” podczas I wojny światowej. Jedną z imprez towarzyszących konferencji był „Salon Książki Historycznej”, który trwał od 12 do 14 X 2017 roku. Była to jedna z najszerzych prezentacji polskich wydawnictw historycznych.

Kongres zgromadził nie tylko zagranicznych badaczy zainteresowanych dziejami Polski, ale również polskich uczonych, studentów i uczniów, którym bliska jest historia. Prócz ponad 200 referentów w wydarzeniu uczestniczyli także moderatorzy, ludzie nauki i sztuki oraz brać akademicka z całej Polski. Organizatorzy szacują, że w kongresie wzięło udział około 1200 osób. Co ważne, wśród nich znalazło się blisko 400 uczniów z takich ośrodków dydaktycznych, jak Kraków, Tarnów, Chrzanów czy Olkusz. Niewątpliwie kongres cieszył się dużym zainteresowaniem, a Kraków przez blisko tydzień stał się stolicą polskiej historii oraz międzynarodowym forum wymiany myśli.

Dominika Gołaszewska-Rusinowska (Toruń)

Konferencja naukowa „Społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe skutki reformacji w państwie polsko-litewskim w XVI–XVIII wieku”, Toruń, 19–21 X 2017



<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2017.052>

W związku z obchodami 500-lecia reformacji w wielu ośrodkach naukowych organizowane były konferencje poświęcone dziejom reformacji. W dniach 19–21 października 2017 roku w Toruniu odbyła się konferencja naukowa – „Społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe skutki reformacji w państwie polsko-litewskim w XVI–XVIII wieku”, której organizatorami było Polskie Towarzystwo Historyczne wraz z Wydziałem Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W skład komitetu organizacyjnego wchodził pracownicy Instytutu Historii i Archiwistyki w osobach profesora Krzysztofa Mikulskiego, prezesa PTH, profesora Jacka Wijaczki oraz magistra Mikołaja Tomaszewskiego, sekretarza konferencji.